

Dirihleova teorema

današnje predavanje

Department of Mathematics and Informatics

23 novembar 2009

- X je pred-Hilbertov prostor funkcija koje imaju konačno mnogo tačaka prekida prve vrste na $[-\pi, \pi]$.
- $X' = \{f \in X \mid f \text{ ima odgovarajuće jednostrane izvode na } [-\pi, \pi]\}$.

Teorema

(Dirihleova teorema) Neka je $f \in X'$. Tada za $\forall x \in (-\pi, \pi)$ trigonometrijski red Furijea funkcije f konvergira ka

$$\frac{f(x_-) + f(x_+)}{2},$$

a u tačkama $x = \pm\pi$ konvergira ka $\frac{f(\pi_-) + f(-\pi_+)}{2}$.

- X je pred-Hilbertov prostor funkcija koje imaju konačno mnogo tačaka prekida prve vrste na $[-\pi, \pi]$.
- $X' = \{f \in X \mid f \text{ ima odgovarajuće jednostrane izvode na } [-\pi, \pi]\}$.

Teorema

(Dirihleova teorema) Neka je $f \in X'$. Tada za $\forall x \in (-\pi, \pi)$ trigonometrijski red Furijea funkcije f konvergira ka

$$\frac{f(x_-) + f(x_+)}{2},$$

a u tačkama $x = \pm\pi$ konvergira ka $\frac{f(\pi_-) + f(-\pi_+)}{2}$.

- X je pred-Hilbertov prostor funkcija koje imaju konačno mnogo tačaka prekida prve vrste na $[-\pi, \pi]$.
- $X' = \{f \in X \mid f \text{ ima odgovarajuće jednostrane izvode na } [-\pi, \pi]\}$.

Teorema

(Dirihleova teorema) Neka je $f \in X'$. Tada za $\forall x \in (-\pi, \pi)$ trigonometrijski red Furijea funkcije f konvergira ka

$$\frac{f(x_-) + f(x_+)}{2},$$

a u tačkama $x = \pm\pi$ konvergira ka $\frac{f(\pi_-) + f(-\pi_+)}{2}$.

Napomene:

- ① Ako pretpostavimo da je f definisana na celom skupu $\mathbb{R}$ i ako je 2π -periodična, tada važi $f(\pi_+) = f(-\pi_+)$, pa je

$$\frac{f(\pi_-) + f(\pi_+)}{2} = \frac{f(\pi_-) + f(-\pi_+)}{2}.$$

Slična situacija je i sa krajnjom tačkom $x = -\pi$.

- ② Ako je f neprekidna u tački x , tada je $f(x_-) = f(x_+)$, pa prema tome važi:

$$\frac{f(x_-) + f(x_+)}{2} = f(x),$$

pa u tačkama neprekidnosti, Furijeov red funkcije f konvergira ka $f(x)$, odnosno imamo tačkastu konvergenciju.

- ③ Na osnovu prethodno rečenog, ako je f neprekidna na intervalu $[-\pi, \pi]$ i važi $f(-\pi) = f(\pi)$, tada Furijeov red funkcije f konvergira ka $f(x)$ u svakoj tački $x \in [-\pi, \pi]$, a slično važi i za 2π -periodične funkcije.

Napomene:

- ① Ako pretpostavimo da je f definisana na celom skupu $\mathbb{R}$ i ako je 2π -periodična, tada važi $f(\pi_+) = f(-\pi_+)$, pa je

$$\frac{f(\pi_-) + f(\pi_+)}{2} = \frac{f(\pi_-) + f(-\pi_+)}{2}.$$

Slična situacija je i sa krajnjom tačkom $x = -\pi$.

- ② Ako je f neprekidna u tački x , tada je $f(x_-) = f(x_+)$, pa prema tome važi:

$$\frac{f(x_-) + f(x_+)}{2} = f(x),$$

pa u tačkama neprekidnosti, Furijeov red funkcije f konvergira ka $f(x)$, odnosno imamo tačkastu konvergenciju.

- ③ Na osnovu prethodno rečenog, ako je f neprekidna na intervalu $[-\pi, \pi]$ i važi $f(-\pi) = f(\pi)$, tada Furijeov red funkcije f konvergira ka $f(x)$ u svakoj tački $x \in [-\pi, \pi]$, a slično važi i za 2π -periodične funkcije.

Napomene:

- ① Ako pretpostavimo da je f definisana na celom skupu $\mathbb{R}$ i ako je 2π -periodična, tada važi $f(\pi_+) = f(-\pi_+)$, pa je

$$\frac{f(\pi_-) + f(\pi_+)}{2} = \frac{f(\pi_-) + f(-\pi_+)}{2}.$$

Slična situacija je i sa krajnjom tačkom $x = -\pi$.

- ② Ako je f neprekidna u tački x , tada je $f(x_-) = f(x_+)$, pa prema tome važi:

$$\frac{f(x_-) + f(x_+)}{2} = f(x),$$

pa u tačkama neprekidnosti, Furijeov red funkcije f konvergira ka $f(x)$, odnosno imamo tačkastu konvergenciju.

- ③ Na osnovu prethodno rečenog, ako je f neprekidna na intervalu $[-\pi, \pi]$ i važi $f(-\pi) = f(\pi)$, tada Furijeov red funkcije f konvergira ka $f(x)$ u svakoj tački $x \in [-\pi, \pi]$, a slično važi i za 2π -periodične funkcije.

Za svaki prirodan broj m , S_m je m -ta parcijalna suma Furijeovog reda funkcije f :

$$S_m(x) = \frac{a_0}{2} + \sum_{n=1}^m [a_n \cos nx + b_n \sin nx].$$

Lema

Za zadato $f \in X'$ važi:

$$S_m(x) = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x+t) \left[\frac{1}{2} + \sum_{n=1}^m \cos nt \right] dt, \quad x \in [-\pi, \pi].$$

Lema

Za svaki broj $m \in \mathbb{N}$ važi:

$$\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt = \frac{1}{2} \frac{\sin \left(m + \frac{1}{2}\right) t}{\sin \frac{1}{2} t}, \quad t \neq 2k\pi, k \in \mathbb{Z}.$$

Za svaki prirodan broj m , S_m je m -ta parcijalna suma Furijeovog reda funkcije f :

$$S_m(x) = \frac{a_0}{2} + \sum_{n=1}^m [a_n \cos nx + b_n \sin nx].$$

Lema

Za zadato $f \in X'$ važi:

$$S_m(x) = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x+t) \left[\frac{1}{2} + \sum_{n=1}^m \cos nt \right] dt, \quad x \in [-\pi, \pi].$$

Lema

Za svaki broj $m \in \mathbb{N}$ važi:

$$\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt = \frac{1}{2} \frac{\sin \left(m + \frac{1}{2}\right) t}{\sin \frac{1}{2} t}, \quad t \neq 2k\pi, k \in \mathbb{Z}.$$

Za svaki prirodan broj m , S_m je m -ta parcijalna suma Furijeovog reda funkcije f :

$$S_m(x) = \frac{a_0}{2} + \sum_{n=1}^m [a_n \cos nx + b_n \sin nx].$$

Lema

Za zadato $f \in X'$ važi:

$$S_m(x) = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x+t) \left[\frac{1}{2} + \sum_{n=1}^m \cos nt \right] dt, \quad x \in [-\pi, \pi].$$

Lema

Za svaki broj $m \in \mathbb{N}$ važi:

$$\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt = \frac{1}{2} \frac{\sin \left(m + \frac{1}{2}\right) t}{\sin \frac{1}{2} t}, \quad t \neq 2k\pi, k \in \mathbb{Z}.$$

Dokaz Tačka $t = 2k\pi$ tačka otklonjivog prekida funkcije $\frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{\sin\frac{1}{2}t}$.

Neka je $t \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}$, $k \in \mathbb{Z}$. Na osnovu

$$\cos \alpha \sin \beta = \frac{1}{2} [\sin(\alpha + \beta) - \sin(\alpha - \beta)]$$

sledi

$$\begin{aligned} \sin \frac{1}{2}t \left[\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt \right] &= \frac{1}{2} \sin \frac{1}{2}t \\ + \frac{1}{2} \left[\sin \frac{3}{2}t - \sin \frac{1}{2}t + \sin \frac{5}{2}t - \sin \frac{3}{2}t + \cdots + \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t - \sin \left(m - \frac{1}{2}\right)t \right] \\ &= \frac{1}{2} \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t, \quad t \in \mathbb{R}. \end{aligned}$$

Deljenjem obe strane jednakosti sa $\sin \frac{1}{2}t$ dobija se tvrdjenje. $\square$

Dokaz Tačka $t = 2k\pi$ tačka otklonjivog prekida funkcije $\frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{\sin\frac{1}{2}t}$.

Neka je $t \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}$, $k \in \mathbb{Z}$. Na osnovu

$$\cos \alpha \sin \beta = \frac{1}{2} [\sin(\alpha + \beta) - \sin(\alpha - \beta)]$$

sledi

$$\begin{aligned} \sin \frac{1}{2}t \left[\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt \right] &= \frac{1}{2} \sin \frac{1}{2}t \\ + \frac{1}{2} \left[\sin \frac{3}{2}t - \sin \frac{1}{2}t + \sin \frac{5}{2}t - \sin \frac{3}{2}t + \cdots + \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t - \sin \left(m - \frac{1}{2}\right)t \right] \\ &= \frac{1}{2} \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t, \quad t \in \mathbb{R}. \end{aligned}$$

Deljenjem obe strane jednakosti sa $\sin \frac{1}{2}t$ dobija se tvrdjenje. $\square$

Dokaz Tačka $t = 2k\pi$ tačka otklonjivog prekida funkcije $\frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{\sin\frac{1}{2}t}$.

Neka je $t \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}$, $k \in \mathbb{Z}$. Na osnovu

$$\cos \alpha \sin \beta = \frac{1}{2} [\sin(\alpha + \beta) - \sin(\alpha - \beta)]$$

sledi

$$\begin{aligned} \sin \frac{1}{2}t \left[\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt \right] &= \frac{1}{2} \sin \frac{1}{2}t \\ + \frac{1}{2} \left[\sin \frac{3}{2}t - \sin \frac{1}{2}t + \sin \frac{5}{2}t - \sin \frac{3}{2}t + \cdots + \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t - \sin \left(m - \frac{1}{2}\right)t \right] \\ &= \frac{1}{2} \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t, \quad t \in \mathbb{R}. \end{aligned}$$

Deljenjem obe strane jednakosti sa $\sin \frac{1}{2}t$ dobija se tvrdjenje. $\square$

Dokaz Tačka $t = 2k\pi$ tačka otklonjivog prekida funkcije $\frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{\sin\frac{1}{2}t}$.

Neka je $t \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}$, $k \in \mathbb{Z}$. Na osnovu

$$\cos \alpha \sin \beta = \frac{1}{2} [\sin(\alpha + \beta) - \sin(\alpha - \beta)]$$

sledi

$$\begin{aligned} \sin \frac{1}{2}t \left[\frac{1}{2} + \cos t + \cos 2t + \cdots + \cos mt \right] &= \frac{1}{2} \sin \frac{1}{2}t \\ + \frac{1}{2} \left[\sin \frac{3}{2}t - \sin \frac{1}{2}t + \sin \frac{5}{2}t - \sin \frac{3}{2}t + \cdots + \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t - \sin \left(m - \frac{1}{2}\right)t \right] \\ &= \frac{1}{2} \sin \left(m + \frac{1}{2}\right)t, \quad t \in \mathbb{R}. \end{aligned}$$

Deljenjem obe strane jednakosti sa $\sin \frac{1}{2}t$ dobija se tvrdjenje. $\square$

Definicija

Dirihleovo jezgro (reda $m \in \mathbb{N}$) je definisano sa

$$D_m(x) = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx, \quad x \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}, \quad m \in \mathbb{N}.$$

Iz prethodne leme sledi:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)x}{\sin \frac{1}{2}x}, \quad x \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}, \quad m \in \mathbb{N}.$$

Tačke $t = 2k\pi$, u kojima je imenilac jednak nuli, su tačke otklonjivog prekida.

Lema

Za Dirihleovo jezgro reda $m \in \mathbb{N}$ važi $\int_0^\pi D_m(x) dx = \frac{\pi}{2}$.

Definicija

Dirihleovo jezgro (reda $m \in \mathbb{N}$) je definisano sa

$$D_m(x) = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx, \quad x \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}, \quad m \in \mathbb{N}.$$

Iz prethodne leme sledi:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)x}{\sin \frac{1}{2}x}, \quad x \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}, \quad m \in \mathbb{N}.$$

Tačke $t = 2k\pi$, u kojima je imenilac jednak nuli, su tačke otklonjivog prekida.

Lema

Za Dirihleovo jezgro reda $m \in \mathbb{N}$ važi $\int_0^\pi D_m(x) dx = \frac{\pi}{2}$.

Definicija

Dirihleovo jezgro (reda $m \in \mathbb{N}$) je definisano sa

$$D_m(x) = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx, \quad x \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}, \quad m \in \mathbb{N}.$$

Iz prethodne leme sledi:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)x}{\sin \frac{1}{2}x}, \quad x \in \mathbb{R} \setminus \{2k\pi\}, \quad m \in \mathbb{N}.$$

Tačke $t = 2k\pi$, u kojima je imenilac jednak nuli, su tačke otklonjivog prekida.

Lema

Za Dirihleovo jezgro reda $m \in \mathbb{N}$ važi $\int_0^\pi D_m(x) dx = \frac{\pi}{2}$.

Dokaz

$$\int_0^\pi D_m(x) dx = \int_0^\pi \left(\frac{1}{2} + \cos x + \cos 2x + \cdots + \cos mx \right) dx$$

$$\begin{aligned} &= \frac{1}{2} \int_0^\pi dx + \int_0^\pi \cos x dx + \int_0^\pi \cos 2x dx + \cdots + \int_0^\pi \cos mx dx \\ &= \frac{\pi}{2} + \sin x \Big|_0^\pi + \cdots + \sin mx \Big|_0^\pi = \frac{\pi}{2}. \quad \square \end{aligned}$$

Kako je $\cos x = \frac{e^{ix} + e^{-ix}}{2}$, važi

$$\frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{e^{ikx} + e^{-ikx}}{2} = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{ikx} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{-ikx},$$

odakle se dobija kompleksni oblik Dirihleovog jezgra:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \sum_{n=-m}^m e^{inx}.$$

Dokaz

$$\begin{aligned} \int_0^\pi D_m(x) dx &= \int_0^\pi \left(\frac{1}{2} + \cos x + \cos 2x + \cdots + \cos mx \right) dx \\ &= \frac{1}{2} \int_0^\pi dx + \int_0^\pi \cos x dx + \int_0^\pi \cos 2x dx + \cdots + \int_0^\pi \cos mx dx \\ &= \frac{\pi}{2} + \sin x \Big|_0^\pi + \cdots + \sin mx \Big|_0^\pi = \frac{\pi}{2}. \quad \square \end{aligned}$$

Kako je $\cos x = \frac{e^{ix} + e^{-ix}}{2}$, važi

$$\frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{e^{ikx} + e^{-ikx}}{2} = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{ikx} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{-ikx},$$

odakle se dobija kompleksni oblik Dirihleovog jezgra:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \sum_{n=-m}^m e^{inx}.$$

Dokaz

$$\begin{aligned}
 \int_0^\pi D_m(x) dx &= \int_0^\pi \left(\frac{1}{2} + \cos x + \cos 2x + \cdots + \cos mx \right) dx \\
 &= \frac{1}{2} \int_0^\pi dx + \int_0^\pi \cos x dx + \int_0^\pi \cos 2x dx + \cdots + \int_0^\pi \cos mx dx \\
 &= \frac{\pi}{2} + \sin x \Big|_0^\pi + \cdots + \sin mx \Big|_0^\pi = \frac{\pi}{2}. \quad \square
 \end{aligned}$$

Kako je $\cos x = \frac{e^{ix} + e^{-ix}}{2}$, važi

$$\frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{e^{ikx} + e^{-ikx}}{2} = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{ikx} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{-ikx},$$

odakle se dobija kompleksni oblik Dirihleovog jezgra:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \sum_{n=-m}^m e^{inx}.$$

Dokaz

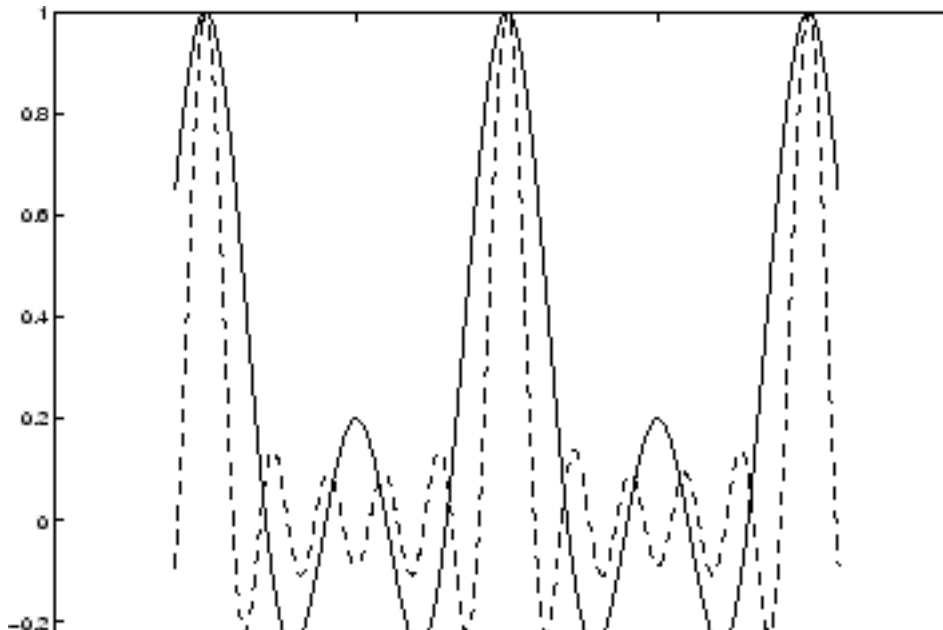
$$\begin{aligned}
 \int_0^\pi D_m(x) dx &= \int_0^\pi \left(\frac{1}{2} + \cos x + \cos 2x + \cdots + \cos mx \right) dx \\
 &= \frac{1}{2} \int_0^\pi dx + \int_0^\pi \cos x dx + \int_0^\pi \cos 2x dx + \cdots + \int_0^\pi \cos mx dx \\
 &= \frac{\pi}{2} + \sin x \Big|_0^\pi + \cdots + \sin mx \Big|_0^\pi = \frac{\pi}{2}. \quad \square
 \end{aligned}$$

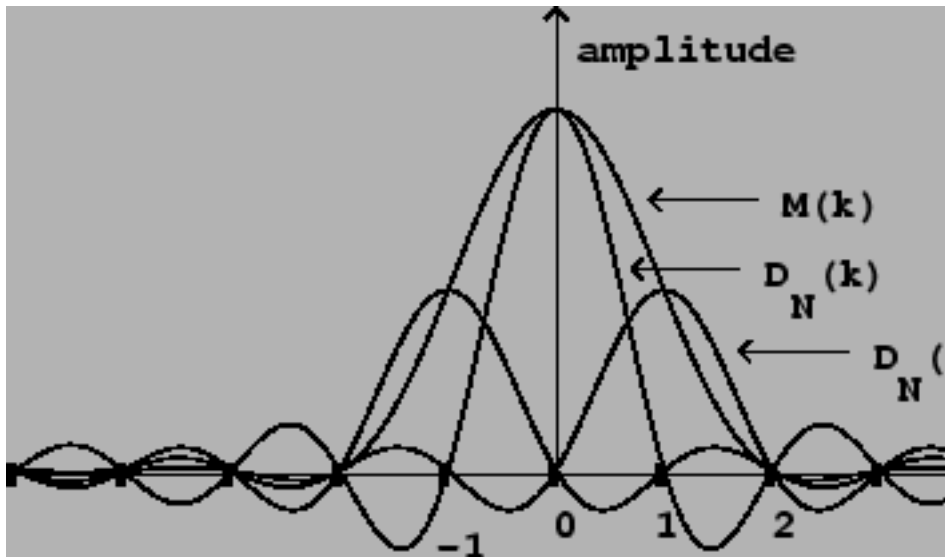
Kako je $\cos x = \frac{e^{ix} + e^{-ix}}{2}$, važi

$$\frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \cos kx = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{e^{ikx} + e^{-ikx}}{2} = \frac{1}{2} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{ikx} + \sum_{k=1}^m \frac{1}{2} e^{-ikx},$$

odakle se dobija kompleksni oblik Dirihleovog jezgra:

$$D_m(x) = \frac{1}{2} \sum_{n=-m}^m e^{inx}.$$

Lema

(Beselova nejednakost za trigonometrijske redove Furijeja) Neka je $f \in X$ i neka su $a_0, a_n, b_n, n \in \mathbb{N}$, Furijeovi koeficijenti funkcije f . Tada važi:

$$\frac{|a_0|^2}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} (|a_n|^2 + |b_n|^2) \leq \|f\|^2.$$

Dokaz Lema je direktna posledica činjenice da u pred-Hilbertovom prostoru sa ortonormiranom bazom $\{e_0, e_1, e_2, \dots\}$ važi

$$\sum_{k=0}^{\infty} |(f, e_k)|^2 \leq \|f\|^2.$$

U našem slučaju bazu čine funkcije

$$\left\{ \frac{1}{\sqrt{2}}, \sin x, \cos x, \sin 2x, \cos 2x, \dots \right\},$$

a koeficijenti su brojevi $a_0, a_n, b_n, n \in \mathbb{N}$.

Lema

(Beselova nejednakost za trigonometrijske redove Furijeja) Neka je $f \in X$ i neka su $a_0, a_n, b_n, n \in \mathbb{N}$, Furijeovi koeficijenti funkcije f . Tada važi:

$$\frac{|a_0|^2}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} (|a_n|^2 + |b_n|^2) \leq \|f\|^2.$$

Dokaz Lema je direktna posledica činjenice da u pred-Hilbertovom prostoru sa ortonormiranom bazom $\{e_0, e_1, e_2, \dots\}$ važi

$$\sum_{k=0}^{\infty} |(f, e_k)|^2 \leq \|f\|^2.$$

U našem slučaju bazu čine funkcije

$$\left\{ \frac{1}{\sqrt{2}}, \sin x, \cos x, \sin 2x, \cos 2x, \dots \right\},$$

a koeficijenti su brojevi $a_0, a_n, b_n, n \in \mathbb{N}$.

Za $e_0(x) = \frac{1}{\sqrt{2}}$ imamo:

$$|(f, e_0)|^2 = \left| \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \frac{1}{\sqrt{2}} dx \right|^2 = \left| \frac{a_0}{\sqrt{2}} \right|^2 = \frac{|a_0|^2}{2}$$

Ako je $e_k(x) = \cos kx$, $k \geq 1$, tada je:

$$|(f, e_k)|^2 = \left| \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \cos kx dx \right|^2 = |a_k|^2.$$

Slično, ako je $e_k(x) = \sin kx$, tada je: $|(f, e_k)| = |b_k|$.

Ovim je lema dokazana. $\square$

Lema

(Riman - Lebegova lema): Neka je data funkcija $f \in X$ i neka su $a_0, a_n, b_n, n \in \mathbb{N}$ njeni Furijeovi koeficijenti. Tada $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0$, i $\lim_{n \rightarrow \infty} b_n = 0$, odnosno

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \cos nx \, dx = 0 \quad \text{i} \quad \lim_{n \rightarrow \infty} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \sin nx \, dx = 0.$$

Dokaz Iz Beselove nejednakosti sledi konvergencija brojnog reda

$$\frac{|a_0|^2}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} (|a_n|^2 + |b_n|^2).$$

Odavde sledi da opšti član reda teži ka nuli, pa je

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} (|a_n|^2 + |b_n|^2) = 0 &\Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} |a_n|^2 = 0 \Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0 \\ &\text{i} \quad \lim_{n \rightarrow \infty} |b_n|^2 = 0 \Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} b_n = 0. \end{aligned}$$

Lema

(Riman - Lebegova lema): Neka je data funkcija $f \in X$ i neka su $a_0, a_n, b_n, n \in \mathbb{N}$ njeni Furijeovi koeficijenti. Tada $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0$, i $\lim_{n \rightarrow \infty} b_n = 0$, odnosno

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \cos nx \, dx = 0 \quad \text{i} \quad \lim_{n \rightarrow \infty} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \sin nx \, dx = 0.$$

Dokaz Iz Beselove nejednakosti sledi konvergencija brojnog reda

$$\frac{|a_0|^2}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} (|a_n|^2 + |b_n|^2).$$

Oдавde sledi da opšti član reda teži ka nuli, pa je

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} (|a_n|^2 + |b_n|^2) = 0 &\Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} |a_n|^2 = 0 \Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0 \\ \text{i} \quad \lim_{n \rightarrow \infty} |b_n|^2 = 0 &\Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} b_n = 0. \end{aligned}$$

Lema

Za svaku deo po deo neprekidnu funkciju $g(x)$, $x \in [0, \pi]$, važi:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^{\pi} g(t) \sin \left(m + \frac{1}{2} \right) t dt = 0.$$

Dokaz Uvodimo oznake:

$$h_1(t) = \begin{cases} g(t) \cos \frac{t}{2}, & 0 \leq t \leq \pi, \\ 0, & -\pi \leq t < 0. \end{cases} \quad \text{i} \quad h_2(t) = \begin{cases} g(t) \sin \frac{t}{2}, & 0 \leq t \leq \pi, \\ 0, & -\pi \leq t < 0. \end{cases}$$

Lema

Za svaku deo po deo neprekidnu funkciju $g(x)$, $x \in [0, \pi]$, važi:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^{\pi} g(t) \sin \left(m + \frac{1}{2} \right) t dt = 0.$$

Dokaz Uvodimo oznake:

$$h_1(t) = \begin{cases} g(t) \cos \frac{t}{2}, & 0 \leq t \leq \pi, \\ 0, & -\pi \leq t < 0. \end{cases} \quad \text{i} \quad h_2(t) = \begin{cases} g(t) \sin \frac{t}{2}, & 0 \leq t \leq \pi, \\ 0, & -\pi \leq t < 0. \end{cases}$$

Kako je $g(x)$ deo po deo neprekidna na intervalu $[0, \pi]$ sledi da su funkcije h_1 i h_2 deo po deo neprekidne na $[0, \pi]$. Važi:

$$\int_0^\pi g(t) \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t dt = \underbrace{\int_0^\pi \overbrace{g(t) \cos \frac{t}{2}}^{h_1(t)} \sin mt dt}_{b_m \text{ za } h_1(t)} + \underbrace{\int_0^\pi \overbrace{g(t) \sin \frac{t}{2}}^{h_2(t)} \cos mt dt}_{a_m \text{ za } h_2(t)}$$

$$= \int_{-\pi}^\pi h_1(t) \sin mt dt + \int_{-\pi}^\pi h_2(t) \cos mt dt.$$

Iz Riman-Lebegove leme sledi $\lim_{m \rightarrow \infty} a_m(h_2) = 0$, i, takodje, $\lim_{m \rightarrow \infty} b_m(h_1) = 0$,

pa je $\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^\pi g(t) \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t dt = 0$. $\square$

Kako je $g(x)$ deo po deo neprekidna na intervalu $[0, \pi]$ sledi da su funkcije h_1 i h_2 deo po deo neprekidne na $[0, \pi]$. Važi:

$$\int_0^{\pi} g(t) \sin \left(m + \frac{1}{2} \right) t dt = \underbrace{\int_0^{\pi} \overbrace{g(t) \cos \frac{t}{2}}^{h_1(t)} \sin mt dt}_{b_m \text{ za } h_1(t)} + \underbrace{\int_0^{\pi} \overbrace{g(t) \sin \frac{t}{2}}^{h_2(t)} \cos mt dt}_{a_m \text{ za } h_2(t)}$$

$$= \int_{-\pi}^{\pi} h_1(t) \sin mt dt + \int_{-\pi}^{\pi} h_2(t) \cos mt dt.$$

Iz Riman-Lebegove leme sledi $\lim_{m \rightarrow \infty} a_m(h_2) = 0$, i, takodje, $\lim_{m \rightarrow \infty} b_m(h_1) = 0$,

pa je $\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^{\pi} g(t) \sin \left(m + \frac{1}{2} \right) t dt = 0$. $\square$

Kako je $g(x)$ deo po deo neprekidna na intervalu $[0, \pi]$ sledi da su funkcije h_1 i h_2 deo po deo neprekidne na $[0, \pi]$. Važi:

$$\int_0^\pi g(t) \sin \left(m + \frac{1}{2} \right) t dt = \underbrace{\int_0^\pi \overbrace{g(t) \cos \frac{t}{2}}^{h_1(t)} \sin mt dt}_{b_m \text{ za } h_1(t)} + \underbrace{\int_0^\pi \overbrace{g(t) \sin \frac{t}{2}}^{h_2(t)} \cos mt dt}_{a_m \text{ za } h_2(t)}$$

$$= \int_{-\pi}^\pi h_1(t) \sin mt dt + \int_{-\pi}^\pi h_2(t) \cos mt dt.$$

Iz Riman-Lebegove leme sledi $\lim_{m \rightarrow \infty} a_m(h_2) = 0$, i, takodje, $\lim_{m \rightarrow \infty} b_m(h_1) = 0$,

pa je $\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^\pi g(t) \sin \left(m + \frac{1}{2} \right) t dt = 0$. $\square$

Treba pokazati da važi:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \frac{f(x_-) + f(x_+)}{2}, \quad \forall x \in (-\pi, \pi),$$

a za $x = \pm\pi$ dokaz je analogan.

Neka je dato $x \in (-\pi, \pi)$ i neka je

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_+)}{2 \sin \frac{t}{2}}, \quad t \in (0, \pi].$$

Pošto je f deo po deo neprekidna funkcija, sledi da je i g deo po deo neprekidna funkcija na $(0, \pi]$. Treba pokazati da postoji $\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t)$.

$$\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t) = \lim_{t \rightarrow 0^+} \underbrace{\frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}}_{\text{desni izvod u } x: f'(x_+)} \cdot \underbrace{\frac{t}{2 \sin \frac{t}{2}}}_{\rightarrow 1}.$$

Pošto $f \in X'$, sledi da $\lim_{t \rightarrow 0^+} \frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}$ postoji, pa je g deo po deo neprekidna na celom intervalu $[0, \pi]$.

Treba pokazati da važi:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \frac{f(x_-) + f(x_+)}{2}, \quad \forall x \in (-\pi, \pi),$$

a za $x = \pm\pi$ dokaz je analogan.

Neka je dato $x \in (-\pi, \pi)$ i neka je

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_+)}{2 \sin \frac{t}{2}}, \quad t \in (0, \pi].$$

Pošto je f deo po deo neprekidna funkcija, sledi da je i g deo po deo neprekidna funkcija na $(0, \pi]$. Treba pokazati da postoji $\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t)$.

$$\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t) = \lim_{t \rightarrow 0^+} \underbrace{\frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}}_{\text{desni izvod u } x: f'(x_+)} \cdot \underbrace{\frac{t}{2 \sin \frac{t}{2}}}_{\rightarrow 1}.$$

Pošto $f \in X'$, sledi da $\lim_{t \rightarrow 0^+} \frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}$ postoji, pa je g deo po deo neprekidna na celom intervalu $[0, \pi]$.

Treba pokazati da važi:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \frac{f(x_-) + f(x_+)}{2}, \quad \forall x \in (-\pi, \pi),$$

a za $x = \pm\pi$ dokaz je analogan.

Neka je dato $x \in (-\pi, \pi)$ i neka je

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_+)}{2 \sin \frac{t}{2}}, \quad t \in (0, \pi].$$

Pošto je f deo po deo neprekidna funkcija, sledi da je i g deo po deo neprekidna funkcija na $(0, \pi]$. Treba pokazati da postoji $\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t)$.

$$\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t) = \lim_{t \rightarrow 0^+} \underbrace{\frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}}_{\text{desni izvod u } x: f'(x_+)} \cdot \underbrace{\frac{t}{2 \sin \frac{t}{2}}}_{\rightarrow 1}.$$

Pošto $f \in X'$, sledi da $\lim_{t \rightarrow 0^+} \frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}$ postoji, pa je g deo po deo neprekidna na celom intervalu $[0, \pi]$.

Treba pokazati da važi:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \frac{f(x_-) + f(x_+)}{2}, \quad \forall x \in (-\pi, \pi),$$

a za $x = \pm\pi$ dokaz je analogan.

Neka je dato $x \in (-\pi, \pi)$ i neka je

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_+)}{2 \sin \frac{t}{2}}, \quad t \in (0, \pi].$$

Pošto je f deo po deo neprekidna funkcija, sledi da je i g deo po deo neprekidna funkcija na $(0, \pi]$. Treba pokazati da postoji $\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t)$.

$$\lim_{t \rightarrow 0^+} g(t) = \lim_{t \rightarrow 0^+} \underbrace{\frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}}_{\text{desni izvod u } x: f'(x_+)} \cdot \underbrace{\frac{t}{2 \sin \frac{t}{2}}}_{\rightarrow 1}.$$

Pošto $f \in X'$, sledi da $\lim_{t \rightarrow 0^+} \frac{f(x+t) - f(x_+)}{t}$ postoji, pa je g deo po deo neprekidna na celom intervalu $[0, \pi]$.

Iz jedne od lema sledi: $\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^\pi g(t) \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t dt = 0$, odnosno:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \left[\frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x+t) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt - \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x_+) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt \right] = 0.$$

Iz jedne od lema sledi:

$$\begin{aligned} \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x_+) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt &= f(x_+) \cdot \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt \\ &= f(x_+) \frac{1}{\pi} \int_0^\pi D_m(t) dt = \frac{f(x_+)}{2}, \end{aligned}$$

pa je

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x+t) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt = \frac{f(x_+)}{2}.$$

Iz jedne od lema sledi: $\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^\pi g(t) \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t dt = 0$, odnosno:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \left[\frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x+t) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt - \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x_+) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt \right] = 0.$$

Iz jedne od lema sledi:

$$\begin{aligned} \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x_+) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt &= f(x_+) \cdot \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt \\ &= f(x_+) \frac{1}{\pi} \int_0^\pi D_m(t) dt = \frac{f(x_+)}{2}, \end{aligned}$$

pa je

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x+t) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right)t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt = \frac{f(x_+)}{2}.$$

Iz jedne od lema sledi: $\lim_{m \rightarrow \infty} \int_0^\pi g(t) \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t dt = 0$, odnosno:

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \left[\frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x+t) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt - \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x_+) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt \right] = 0.$$

Iz jedne od lema sledi:

$$\begin{aligned} \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x_+) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt &= f(x_+) \cdot \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{\sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt \\ &= f(x_+) \frac{1}{\pi} \int_0^\pi D_m(t) dt = \frac{f(x_+)}{2}, \end{aligned}$$

pa je

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \frac{f(x+t) \cdot \sin\left(m + \frac{1}{2}\right) t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt = \frac{f(x_+)}{2}.$$

Slično, za $t \in [-\pi, 0)$ definišemo

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_-)}{2 \sin \frac{t}{2}},$$

pri čemu, u razmatranjima sada koristimo da f ima levi izvod u x i ponavljamo prethodno izvodjenje na $[-\pi, 0]$. Tako se dobija

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^0 f(x+t) \cdot \frac{\sin(m + \frac{1}{2})t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt = \frac{f(x_-)}{2},$$

pa je, konačno,

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x+t) D_m(t) dt$$

$$= \lim_{m \rightarrow \infty} \left[\frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^0 f(x+t) D_m(t) dt + \frac{1}{\pi} \int_0^{\pi} f(x+t) D_m(t) dt \right] = \frac{f(x_+) + f(x_-)}{2}.$$

□

Slično, za $t \in [-\pi, 0)$ definišemo

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_-)}{2 \sin \frac{t}{2}},$$

pri čemu, u razmatranjima sada koristimo da f ima levi izvod u x i ponavljamo prethodno izvodjenje na $[-\pi, 0]$. Tako se dobija

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^0 f(x+t) \cdot \frac{\sin(m + \frac{1}{2})t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt = \frac{f(x_-)}{2},$$

pa je, konačno,

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x+t) D_m(t) dt$$

$$= \lim_{m \rightarrow \infty} \left[\frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^0 f(x+t) D_m(t) dt + \frac{1}{\pi} \int_0^{\pi} f(x+t) D_m(t) dt \right] = \frac{f(x_+) + f(x_-)}{2}.$$

□

Slično, za $t \in [-\pi, 0)$ definišemo

$$g(t) = \frac{f(x+t) - f(x_-)}{2 \sin \frac{t}{2}},$$

pri čemu, u razmatranjima sada koristimo da f ima levi izvod u x i ponavljamo prethodno izvodjenje na $[-\pi, 0]$. Tako se dobija

$$\lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^0 f(x+t) \cdot \frac{\sin(m + \frac{1}{2})t}{2 \sin \frac{t}{2}} dt = \frac{f(x_-)}{2},$$

pa je, konačno,

$$\lim_{m \rightarrow \infty} S_m(x) = \lim_{m \rightarrow \infty} \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x+t) D_m(t) dt$$

$$= \lim_{m \rightarrow \infty} \left[\frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^0 f(x+t) D_m(t) dt + \frac{1}{\pi} \int_0^{\pi} f(x+t) D_m(t) dt \right] = \frac{f(x_+) + f(x_-)}{2}.$$

□

Neka je $f(x) = x$, $x \in [-\pi, \pi]$. Važi

$$f(x) \sim \sum_{n=1}^{\infty} \frac{2(-1)^{n+1}}{n} \sin nx.$$

Na osnovu Dirihleove teoreme ovaj red konvergira ka x za svako $x \in (-\pi, \pi)$, a u krajnjim tačkama intervala, $x = \pm\pi$, on konvergira ka nuli.

U $x = \frac{\pi}{2}$ dobija se

$$\begin{aligned} \frac{\pi}{2} &= \sum_{n=1}^{\infty} \frac{2(-1)^{n+1}}{n} \sin n \frac{\pi}{2} = 2 \left[\frac{\sin \frac{\pi}{2}}{1} - \frac{\sin \frac{2\pi}{2}}{2} - \frac{\sin \frac{3\pi}{2}}{3} - \frac{\sin \frac{4\pi}{2}}{4} + \dots \right] \\ &= 2 \left[1 - \frac{1}{3} + \frac{1}{5} - \frac{1}{7} + \dots \right] \end{aligned}$$

odnosno:

$$\frac{\pi}{4} = 1 - \frac{1}{3} + \frac{1}{5} - \frac{1}{7} + \dots$$

U $x = \frac{\pi}{4}$ dobija se

$$\frac{\pi}{2\sqrt{2}} = 1 + \frac{1}{3} - \frac{1}{5} - \frac{1}{7} + \frac{1}{9} + \frac{1}{11} - \frac{1}{13} - \frac{1}{15} + \dots$$

Koristeći ove razvoje sledi

$$\sqrt{2} = \frac{1 + \frac{1}{3} - \frac{1}{5} - \frac{1}{7} + \frac{1}{9} + \frac{1}{11} - \frac{1}{13} - \frac{1}{15} + \dots}{1 - \frac{1}{3} + \frac{1}{5} - \frac{1}{7} + \dots}$$

Furijev red funkcije $f(x) = x^2$, $x \in [-\pi, \pi]$, je dat sa

$$x^2 \sim \frac{\pi^2}{3} + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{4(-1)^n}{n^2} \cos nx.$$

Na osnovu Dirihleove teoreme važi

$$x^2 = \frac{\pi^2}{3} + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{4(-1)^n}{n^2} \cos nx, \quad x \in [-\pi, \pi].$$

U tački $x = 0$ važi:

$$0 = \frac{\pi^2}{3} + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{4(-1)^n}{n^2},$$

pa je

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1}}{n^2} = \frac{\pi^2}{12}. \quad (*)$$

Sa druge strane, u tački $x = \pi$ dobija se

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2} = \frac{\pi^2}{6}.$$

Poslednja jednakost se može dobiti i iz (*), na sledeći način:

$$S = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2} = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1}}{n^2} + 2 \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{(2k)^2} = \frac{\pi^2}{12} + \frac{1}{2} \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{k^2} = \frac{\pi^2}{12} + \frac{1}{2}S,$$

odakle je $S = \frac{\pi^2}{12} + \frac{1}{2}S$, odnosno, $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2} = \frac{\pi^2}{6}$.